

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

УДК 811.161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.10>

МАРКЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДУБРОВСЬКИЙ РОМАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української мови і літератури та методик їх навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
dracroma2008@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0002-4458-6504

КОМІНЯРСЬКА ІРИНА МИКОЛАЇВНА

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і літератури та методик їх навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
kominyarska@meta.ua
orcid.org/0000-0002-3442-654X

Стаття присвячена дослідженню маркерів професійної компетентності вчителя української мови і літератури. Проаналізовано вивчення навчальних дисциплін в ЗВО: фольклор, методика навчання української літератури, методика навчання української мови; кваліметричний підхід до вибору підручників НУШ для 5 класу та використання певних сервісів і платформ під час дистанційного уроку. Доведено, що вчителю української мови і літератури необхідно володіти системою професійних знань, методичних умінь і навичок та інноваційних технологій навчання.

Ключові слова: маркери, індикатори, професійна компетентність, фольклор, методика навчання української мови, методика навчання української літератури.

Постановка проблеми. Перед вчителем української літератури стоїть завдання виховання людини ХХІ ст., яка є свідомою особистістю, вміє критично мислити та аналізувати. Однією з цілей мовно-літературної освіти в ЗЗСО є формування та розуміння мистецтва слова, що сприятиме розвитку художньо-естетичного смаку та творчого потенціалу особистості, засвоєнню духовних цінностей і формуванню моральності. Очевидно, що сучасна освітня парадигма орієнтується на формування креативної, професійно мобільної та конкурентоспроможної особистості.

Цілком вірно, що новим орієнтиром в сучасній освіті є компетентісно зорієнтований підхід щодо формування та реалізації інноваційного змісту освіти в умовах НУШ. Отож, у сучасному освітньому середовищі змінюються вимоги до особистості учня,

відтак змінюються й пріоритети щодо підготовки вчителя української мови і літератури.

Суттєву роль при цьому відіграє професійна підготовки вчителя-філолога, у тому числі й знання фольклору, методики навчання української мови та методики навчання української літератури. В умовах виховання та становлення сучасної свідомої людини роль фольклору навряд чи можна переоцінити. Методисти розглядали його як початок опанування знаннями з художньої літератури, зоорієнтований на розвиток естетичних почуттів учнів, їх образної думки та вдосконалення мовлення майбутніх професіоналів.

Варто зазначити, що рівень професійної компетентності педагога – це знання та вміння з навчального предмета, а також його особистий досвід. Бути компетентним педагогом – означає бути здатним мобілізувати

в певній ситуації отримані знання й досвід. Цілком природно, професійну компетентність потрібно безперервно розвивати й удосконалювати. Як відомо, поняття «професійна компетентність» педагога виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення як навчально-освітньої діяльності, а отже – і його професіоналізму. Для підвищення професійної компетентності необхідно відповідати таким критеріям: підвищувати щорічно кваліфікацію та брати участь в методичних заходах, тобто планувати індивідуальну траєкторію розвитку.

За доведеннями дослідниці О. Семеног, професійна компетентність учителя української мови та літератури – це «інтегральна особистісна якість, що включає педагогічну, психологічну, лінгвістичну, мовну, комунікативну, фольклорну, літературну, етнокультурознавчу, методичну, інформаційну, дослідницьку компетенції й виявляється на високому рівні готовності філологів до педагогічної діяльності» [12].

Дослідниця В. Сидоренко стверджує, що професійна компетентність учителя української мови та літератури передбачає розвиток «інформаційної (знати), діяльнісної (вміти), креативної (володіти) та розвивальної (бути) функцій» [14, с. 77]. Професійна компетентність ширша за знання, вміння та навички. Слушною є думка Вікторії Сидоренко щодо професійності вчителя-словесника: «Сучасний вчитель повинен уміти сам і навчити учнів творчо засвоювати знання, критично осмислювати здобуту інформацію» [13, с. 34].

Компетентність вчителя-словесника – це процес набуття педагогом певних компетенцій. Під компетенціями розуміємо такі характеристики педагога, що визначають професійний підхід для вивчення української мови і літератури, індивідуальний стиль роботи вчителя, що забезпечує якість і ефективність його професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження вчених внесли цінний внесок у розвиток практичного вивчення фольклору в ЗЗСО. Не випадково ця проблема стала предметом наукового вивчення літературознавців (М. Дмитренко [4], Н. Вербова,

С. Філоненко [18], І. Руснак [11] та ін). Окремий аспект професійності вчителя-словесника окреслюють ґрунтовні знання з методики української літератури та методики української мови, їх значення та місце у методичній компетентності фахівця. Ґрунтовними дослідженнями в царині методики навчання української мови займалися О. Біляєв, М. Пентиліук [7], С. Караман, О. Горошкіна, Н. Голуб, О. Семеног [12], В. Сидоренко [14] та інші. Ще однією не менш важливою дисципліною для фахової підготовки вчителя української мови і літератури є методика навчання української літератури, що забезпечує формування методичного складника фахової компетентності вчителя-бакалавра. До наукових розвідок методики української літератури долучилися Г. Токмань [15], О. Куцевол, Є. Пасічник [9], А. Ситченко, Б. Степанишин, В. Шуляр, Т. Яценко та інші.

Формулювання мети. Окреслити та дослідити маркери професійної компетентності вчителя української мови та літератури, що є індикаторами сучасної якісної освіти в процесі фахової підготовки студентів-бакалаврів.

Виклад основного матеріалу. Якісна освіта в ХХІ столітті – одна із визначальних чинників світового розвитку, одна із обов'язкових умов успішного існування будь-якої європейської країни. Освіта, добробут і здоров'я людини – основні чинники якісного та повноцінного життя особистості, серед яких якісна освіта є пріоритетом розвитку громадянського суспільства. Термінологічно якість освіти трактується дослідниками як процес і як результат, що відповідає рівню підготовки фахівця вимогам діючих освітніх програм. Сьогодні серед моніторингових програм у світовому просторі запроваджено кілька таких програм, що оцінюють і порівнюють системи освіти. Наприклад, найпоширеніші програми, у яких освітні індикатори ЮНЕСКО та індикатори ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) координуються за єдиною програмою. За допомогою таких програм аналізуються якісні показники та тенденції розвитку національної системи освіти у світовому освітньому просторі.

Зрозуміло, що якість освіти – це сукупність властивостей освіти, що визначають її здатність задовольняти відповідні потреби особистості, суспільства та держави. Вона, певною мірою, може визначати професійність, тобто компетентність майбутнього фахівця, у тому й числі вчителя-словесника. Отож, для якісної підготовки вчителя української мови і літератури, на нашу думку, необхідно акцентувати увагу на таких маркерах-предметах фахової підготовки в ЗВО: фольклор, методика навчання української мови та методика навчання української літератури, що обов'язково наявні в освітньо-професійній програмі Середня освіта (Українська мова і література).

Поняття «професійна компетентність учителя» в науково-методичній літературі тлумачиться як володіння учителем необхідною сумою знань, умінь і навичок, що визначають сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування та особистості вчителя як носія певних цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості [2].

Особливо важливо сказати про професійну компетентність вчителя української мови і літератури, що визначається такими особистими якостями: педагогічна обізнаність та ерудиція, педагогічне мислення та інтуїція, здатність до імпровізації, педагогічний оптимізм та педагогічна рефлексія. Щодо висловленого, то компетентність вчителя української мови і літератури – це ґрунтовні знання, методичні уміння й навички з багатьох навчальних предметів, однак фольклор, методика української літератури та методика української мови окреслюють маркери чи індикатори її.

До критеріїв оцінювання професійної компетентності педагога-словесника належать система сформованих предметних, міжпредметних та ключових компетенцій в інтелектуальній, комунікативній, інформаційній, суспільно-політичній та особистісній сферах. Крім того треба враховувати, що на сучасному етапі розширюються функції вчителя української мови та літератури, пов'язані з пошуковою, науково-дослідницькою та культурно-просвітницькою діяльністю.

Академік М. Жулинський стверджує, що «...зміцнення Української держави немислиме

без формування духовної незалежності суспільства, а духовна незалежність передбачає наявність нової системи комунікацій, механізмів оперативної трансляції нових культурних явищ і традицій власному суспільству і міжнародному культурному співтовариству. Ми, українці володіємо колосальним духовним і моральним потенціалом, який зосереджено в українській культурі. Наш громадський обов'язок – задіяти цей потенціал у державотворенні, у формуванні національної самосвідомості громадян нової України» [17, с. 10].

Сьогодні ми живемо в період глобалізації, яка несе загрозу стирання національного обличчя кожної культури та стандартизації культурних цінностей. Для українців особливо важливо зберегти національну ідентичність та етнічну самобутність, не втратити зв'язку з власною історичною традицією. Особлива роль відводиться фольклору, який завжди виступає як виразник національної культури і літератури нашого етносу, має непересічну моральну та естетичну цінність. Вивчення усної народної творчості у вищій школі є надзвичайно важливим з державницького погляду. Тому в підготовці майбутніх вчителів української мови і літератури така дисципліна, як український фольклор, набуває особливого значення. Як стверджують авторитетні фахівці з викладання фольклору у ЗВО, авторки підручника «Українська усна народна творчість» Мар'яна і Зоряна Лановик «...у нас час, коли інтенсивно відбувається переосмислення культурно-історичного спадку українського народу, не можна оминати такої важливої його складової, як фольклор. Усна народна творчість за нині діючими вузівськими програмами викладається як базова дисципліна для філологічних факультетів, спеціальностей «культура і народознавство» у класичних університетах, педагогічних та культурологічних вищих навчальних закладах» [6, с. 38]. Тому й цілком природно, що в професійній підготовці вчителя української мови і літератури в ЗВО з фольклору приділяється особлива увага, ставиться акцент на вивчення теорії й історії фольклору, текстології фольклорних текстів, його класифікації і систематизації, а також

методиці викладання фольклорних творів на уроках української літератури.

Зазначимо, що вивчення фольклорних творів на уроках української літератури в ЗЗСО необхідно для ефективного розуміння фольклору як національного чинника культури українського народу. Звернення до спадщини усної народної творчості зумовлене необхідністю самоствердження, високою чутливістю молодших підлітків до народної творчості, близькістю фольклору як усного слова до активного мовлення учня.

Не викликає сумнівів той факт, що вивчення української літератури і фольклору в закладі загальної середньої освіти ґрунтується на лінгвістичному, історико-етнографічному, національно-естетичному та індивідуально-психологічному аспектах. Лінгвістичний аспект – це багаторівнева організація тексту; історико-етнографічний аспект – це глибокі знання з життя та історії українського народу під час вивчення жанрів фольклору; національно-естетичний аспект – це традиції, звичаї та обряди українського етносу, описані у фольклорній спадщині; індивідуально-психологічний аспект – це підбір жанрів фольклорного матеріалу для вивчення відповідно до вікових особливостей здобувачів середньої освіти.

Зауважимо, що основи фольклорних знань учні засвоюють на уроках української літератури з п'ятого по дев'ятий клас. Відповідно до програми з української літератури школярі 5 класу вивчають народні казки, легенди, перекази, прислів'я, приказки та загадки, а у 6 класі – календарно-обрядові пісні, народні колискові пісні, анекдоти, а у 7 класі діти знайомляться з суспільно-побутовими піснями, коломийками. Вивчення української літератури у 8 класі розпочинається з українських історичних пісень та дум, а у 9 – з родинно-побутових пісень та українських народних балад [16]. Отож, під час вивчення навчальної дисципліни «Фольклор» в ЗВО ми формуємо фольклористичну компетенцію майбутнього вчителя української мови і літератури, компетентного знавця фольклорної спадщини нашого народу.

Особливістю методики навчання української літератури є те, що вона постійно твориться та розвивається великою кількістю учителів-практиків, що передають свій пере-

довий педагогічний досвід наступним поколінням. Саме тому постійний обмін знаннями є необхідною передумовою зростання педагогічної майстерності учителя.

Особливо важливо сказати про те, що основою змісту літературної освіти визнано читання та вивчення літературних текстів з урахуванням етико-філософської та історико-культурної складових літературознавства. Вивчення літературного твору, у тому й числі фольклорного жанру в ЗЗСО складається з п'яти основних етапів:

- підготовка до сприйняття;
- сприйняття (читання) твору;
- етап підготовки до аналізу;
- власне аналіз;
- підсумковий етап вивчення художнього твору.

Безсумнівно Є. Пасічник стверджував, що «мистецтво аналізу полягає в тому, щоб викликати в учнів потребу розібратись у тих пластах художнього твору, які залишилися або непоміченими, або недостатньо осмисленими школярами, тобто повернути до учнів твір новими гранями, збудити нові почуття й емоції, захопити силою і глибиною думки митця, майстерністю художнього зображення» [9].

«Навчитися аналізувати літературний твір означає сприймати його не пасивно, а осмислено; глибоко проникати в тканину художнього твору; розуміти його не на побутовому рівні, а в контексті розвитку світової культури, філософської думки, з позиції духовних прагнень свого часу; уміти оцінити й отримати справжню естетичну насолоду від твору як мистецтва слова», – зазначає Н. Гричаник [3, с. 203].

Варто зауважити, що професор, доктор педагогічних наук Л. Мірошниченко вважає, що «вчити учнів аналізувати художній твір – означає визначати його складові, досліджувати їх, робити аргументовані висновки; синтезувати окремі частини, щоб побачити твір у цілому; відчувати його естетичну цінність, усвідомити зміст, дати самостійну, критичну, обґрунтовану оцінку» [8, с. 213].

Ясна річ, що методологічні засади шкільного аналізу містять теоретико-літературні положення про специфіку сприймання і розуміння художнього чи фольклорного творів читачем.

Методологічні основи тлумачення художнього тексту, типологія його шкільного прочитання та методика врахування жанру твору – це складники основ теорії літературознавчого аналізу на уроках української літератури в ЗЗСО. Жанрова природа на пряму залежить від категорії і послідовності тлумачення епічного, драматичного та ліричного творів, а також фольклорного твору. Технології шкільного аналізу художнього твору мають свою специфіку, а саме: етапи й прогнозований результат. Сутність висловленого дає підстави стверджувати, що професійна підготовка вчителя української мови тісно поєднується, переплітається з фольклором та методикою української літератури. Отож, під час опрацювання навчальної дисципліни «Методика навчання української літератури» в ЗВО ми формуємо педагогічну, літературознавчу та методичну компетенції майбутнього вчителя української мови і літератури, компетентного знавця педагогіки, методики та української літератури в ЗЗСО.

Професійно-методична підготовка сучасного вчителя-словесника складається із засвоєння методики навчання української мови, її теоретичних положень, практичних рекомендацій та оволодіння новими науково-практичними надбаннями в контексті НУШ. Наш час висуває перед учителем української мови і літератури якісні, інноваційні та високі вимоги як до особистості, так і професійної підготовки. Сучасний педагог – це педагог нової формації, креативного мислення та високого професіоналізму. Це, перш за все, висококультурна та глибоко ерудована людина з інтелектуальними здібностями та нахилами й навичками наукового дослідництва, це справжній майстер своєї справи.

У XXI ст. суспільство диктує вимоги до вчителя, педагога, словесника, філолога як до модератора (адміністратор), до тьютора (наставник, репетитор), до фасилітатора (людина, яка забезпечує групову комунікацію) в сучасному освітньому просторі. Наскільки людина стане професіоналом залежить від особистісних рис, а саме: цілеспрямованість, наполегливість, бажання ґрунтовно засвоїти основи методики навчання української мови, розвивати свої фахові уміння й навички тощо.

Якісне зростання рівня розвитку професійних здібностей освітянина має бути забезпечене за умови відповідної методичної освіти. Саме тому курс методики навчання української мови в ЗВО в системі навчальних дисциплін педагогічного вишу посідає одне з провідних місць у професійній підготовці майбутніх бакалаврів-словесників та має забезпечити не тільки високий рівень професійних знань і умінь, а й сформувати творчу особистість, здатну до самовдосконалення і самоосвіти.

В опануванні методики навчання української мови у ЗВО важливу роль відіграє вивчення теоретичного матеріалу, проте особливе значення має практична й самостійна робота студента, різноманітні види практики в ЗЗСО, що якісно підвищують рівень професіоналізму. Відповідно до цього у навчальних програмах лінгводидактичну готовність майбутніх вчителів до навчання учнів в ЗЗСО визначено як сукупність наукових лінгводидактичних знань та сформованість професійно-мовленнєвих вмінь і навичок. Компоненти лінгводидактичної готовності студентів ЗВО:

- лінгвістична (мовна) компетенція: знання української мови як системи, її функції та правила;
- мовленнєва компетенція: сприйняття на слух, розуміння мовлення та вміння вести діалог й монолог;
- комунікативна компетенція: культура спілкування, норми мовленнєвого етикету з урахуванням соціальних норм поведінки;
- методична компетенція: досконале володіння методикою української мови та застосування лінгводидактичних знань в роботі з учнями інших національностей;
- оцінно-регулятивна компетенція: взаємоконтроль у процесі навчання та самооцінювання;
- крос-культурна компетенція: синтез лінгвокультурного та міжкультурного аспекту культури та спілкування певного соціуму, його національно-культурні традиції та системи цінностей.

На окрему увагу заслуговує методична компетентність, адже формує методичне мислення та родзинки майбутнього досвіду вчителя української мови і літератури. Методична

компетентність – це знання методологічних і теоретичних основ навчання української мови та літератури, методів стимулювання навчальної діяльності учнів, науково-методичної організації праці вчителя-словесника, концептуальних основ, структури й змісту засобів навчання, вміння застосувати мову в педагогічній діяльності, виконувати професійно-методичні функції.

Методична компетентність вчителя української мови і літератури, за доведенням Л. Коваленко, це – «...знання методологічних і теоретичних основ навчання української мови і літератури, методів стимулювання навчальної діяльності учнів, науково-методичної організації праці вчителя, концептуальних основ, структури і змісту, засобів навчання, вміння застосовувати мову в педагогічній діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції» [5, с. 60].

Методична компетентність вчителя української мови і літератури, за професійним стандартом [10], об'єднує *мовно-комунікативну, предметно-методичну та інформаційно-цифрову компетентності*.

Зауважимо, що вчитель української мови і літератури має вміти на уроках використовувати різноманітні ефективні стратегії викладання предметів філологічного циклу, вміти ставити такі запитання до учнів, які ведуть до обмірковування та розуміння викладеного матеріалу, постійно забезпечувати позитивну та конструктивну критику, ефективно використовувати час. Велику увагу слід приділяти на уроках української мови усному та писемному мовленню, лінгвістично правильно виражати й розуміти визначення, трактувати відчуття, факти й думки в письмовій та усній формі (слухати, говорити, читати, писати), а також взаємодіяти в суспільно-культурному середовищі протягом навчання, відпочинку та праці.

Цілком природно, що велику увагу слід приділити міжособистісному спілкуванню, яке зосереджено на пізнавальних здібностях особистості та здобувається в процесі засвоєння знань із усіх розділів мовознавства, а саме: фонетики, лексикології, фразеології та граматики. Необхідно формувати вміння пояснювати навколишній світ, використовуючи

інформативність різних типів і стилів текстів, збирати, аналізувати та узагальнювати інформацію, оперувати усними й письмовими аргументами для відстоювання своїх переконань.

Для досконалого оволодіння сучасною українською мовою необхідне використання навичок усної й писемної комунікації, адаптування комунікативної здатності до трансформації певних ситуаціях для спілкування. Для практичної реалізації таких мовно-комунікативних навичок пропонуємо орієнтовні рівневі завдання для розвитку як філологічної, так і методичної компетенції вчителя української мови й літератури. Зауважимо, що перший рівень орієнтує на створення опорного конспекту, другий рівень пропонує дослідження проблемної ситуації на уроці та розробки системи вправ до теми, наприклад, «Дієслово», а третій – це педагогічний експеримент та три рівні майстерності вчителя: репродуктивний, евристичний та креативний.

Слід зазначити, що, за ґрунтовними міркуваннями С. Галик щодо вибору підручників НУШ, педагогу, у тому числі й учителю-словеснику, необхідно орієнтуватися на компетентнісний підхід у виборі підручників «Українська мова» та «Українська література» для 5 класу. Авторка стверджує: «Різноманітність у підручникотворенні значною мірою впливає на якість освіти. В сьогоденних реаліях вибір підручника як ефективного засобу навчання є правом педагогічного працівника. Даний вид навчальної літератури має відповідати освітній програмі, яка реалізується в ЗЗСО. Вибір підручників вчителями тісно пов'язаний з професійною компетентністю педагогів, структурними компонентами якої є *мотиваційна, прогностична, психологічна, дидактична, методична, аналітична, технологічна, інформативна, контрольно-оцінювальна, дослідницька, аксіологічна, рефлексивна компетентності*. Ці складові взаємопов'язані. Так, прогностична компетентність дозволяє вчителю за допомогою підручника намітити перспективу освітньої траєкторії школяра, аналітична – побачити в навчальній літературі переваги одного видання над іншим, технологічна – з'ясувати запропоновану авторами модель навчальної діяльності учнів» [1].

Варто також зазначити, що процес ознайомлення і вибору підручників НУШ потребує на даному етапі професійної компетентності вчителя української мови і літератури. Він має проходити за такими етапами та ґрунтуватися на такій науковій дисципліні, як кваліметрія (С. Галик), а саме:

1. *Підготовчий*. На даному етапі вчитель опрацьовує освітні стандарти відповідної освітньої галузі, навчальну програму, прогнозує власну педагогічну траєкторію. Важлива роль відводиться методичним структурам закладів загальної середньої освіти. Ефективними формами є творчі зустрічі з авторськими колективами, участь у вебінарах, ознайомлення з висновками експертів, рецензій, відгуків, тренінги, майстер-класи та інші.

2. *Процесуальний*, який безпосередньо пов'язаний з ознайомленням та аналізом оригінал-макетів підручників. На даному етапі вчителю варто використати метод порівняльного аналізу. З цією метою педагог складає матрицю параметрів оцінювання пропонованих оригінал-макетів навчальної літератури. За основу побудови матриці взято науково-методичні, психологопедагогічні та ергономічні вимоги до підручника. Для отримання інформації про якісний стан об'єкта необхідно мати його кількісну характеристику, яку визначають на основі кваліметричного підходу.

Кваліметрія – наукова дисципліна, яка вивчає методологію і проблематику комплексних кількісних оцінок якості будь-яких об'єктів: предметів або процесів. На основі запропонованої методики прикладної кваліметрії вчитель за 4 – бальною шкалою оцінює кожен параметр оригіналмакету (1 бал – параметр представлено на низькому рівні, 2 бали – параметр представлено на середньому рівні, 3 бали – параметр представлено на достатньому рівні, 4 бали – параметр представлено на високому рівні).

3. *Підсумково-узагальнювальний* етап пов'язаний з вибором основного підручника та підготовкою списку альтернативних підручників в залежності від результатів оцінювання на основі порівняльного аналізу.

Таким чином, використовуючи кваліметричний підхід, вчитель отримує інформацію

про якісний стан запропонованих авторами оригінал-макетів навчальної літератури [1].

Варто зазначити, що формування професійних компетентностей майбутнього вчителя української мови і літератури Нової української школи у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка відбувається відповідно до вимог Європейських стандартів EGS 2015, Закону про вищу освіту, Національної рамки кваліфікацій, рекомендацій Національного агентства забезпечення якості освіти (наданих при акредитації освітньої програми Середня освіта (Українська мова і література)). У процесі фахової підготовки майбутнього вчителя української мови і літератури обов'язково під час вивчення навчальних дисциплін з циклу професійної підготовки формуємо як загальні, так і предметні компетентності. Уміння і навички, що окреслені освітньою програмою, відповідають вимогам Національної рамки кваліфікацій (НРК).

На окрему увагу заслуговують практичні заняття з методики навчання української мови в Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії імені Тараса Шевченка, на яких відбувається обговорення сучасного дистанційного уроку української мови та критеріїв його оцінювання. Особливий акцент під час таких дебатів ставимо на предметно-методичну, психолого-педагогічну, валеологічну, комунікативну та управлінську компетенції майбутніх вчителів української мови і літератури. Обговорюється питання щодо доцільності використання певних сервісів та платформ (Zoom, Skype, GoogleMeeting, Teams) для проведення онлайн-уроків в режимі реального часу.

На завершення вважаємо за доцільне стверджувати, що для майбутнього вчителя української мови і літератури архіважливо володіти фольклористичною компетенцією (фольклор); педагогічною, літературознавчою та методичною компетенціями (методика навчання української літератури); педагогічною, лінгвістичною та методичною компетенціями (методика навчання української мови) для реалізації власної професійності та конкурентоспроможності особистості.

Висновки. Отже, професійна компетентність майбутнього вчителя української мови і літератури – це:

- цілісна система ґрунтовних професійних знань, методичних умінь і навичок з різних навчальних дисциплін, особливу роль відіграють фольклор, методика української літератури та української мови;
- забезпечення поповнення професійних особистісних знань з української мови і літератури;
- гнучкість застосування інноваційних методів теоретичної та способів практичної діяльності;

- критичність мислення;
- саморефлексія;
- прагнення до самоосвіти як безперервного професійного зростання;
- кваліметричний підхід до вибору навчальних підручників.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в поглибленому, комплексному й системному вивченні професійної компетентності вчителя української мови і літератури з урахуванням доробку педагогіки, психології та методики викладання української мови й української літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Галик С. Удосконалення професійної компетентності учителя у процесі вибору підручників. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15781/4/conf_prof_komp-%28uchutelja-2021%29.pdf (дата звернення: 01.05.2022).
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
3. Гричаник Н. Проблема шкільного аналізу епічного твору в методичній науці. Репозитарій Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Випуск 22(32). Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. С. 202–206.
4. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. Київ : ред. часопису «Народознавство», 2001. 576 с.
5. Коваленко Л. Розвиток професійної компетентності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : Методичний посібник. Суми : Ніко, 2017. 116 с.
6. Лановик М., Лановик З. Вивчення української усної народної творчості у вищій школі. *Вища школа*. 2001. № 6. С. 38–45.
7. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. І. Пентилок. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.
8. Мірошниченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : підручник. Київ : Слово, 2010. 432 с.
9. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навчальний посібник. Київ : Левіт, 2000. 384 с.
10. Професійний стандарт вчителя ЗЗСО. URL: https://rada.info/upload/users_files/41868892/77dd4226ad8e617afd9889da11634d8.pdf (дата звернення: 23.04.2022).
11. Руснак І. Український фольклор : навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. 304 с.
12. Семенов О. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету) : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2005. 476 с.
13. Сидоренко В. Шляхи удосконалення професійної компетентності вчителя української мови і літератури в умовах особистісно орієнтованого навчання : навчально-методичний посібник. Донецьк : Каштан, 2009. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/703983/1/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9A%D0%90%20doc.pdf> (дата звернення: 23.04.2022).
14. Сидоренко В. Модель професійної компетентності вчителя української мови і літератури в контексті впровадження компетентісно зорієнтованого підходу. *Наукова скарбниця Донеччини*. 2011. № 1. С. 72–77.
15. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. Київ : Академія, 2012. 312 с.
16. Українська література. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх закладів. Київ : Освіта, 2013. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf> (дата звернення: 23.04.2022).
17. Українське народознавство : навчальний посібник / за ред. С.П. Павлюка. Київ : Либідь, 1996. 416 с.
18. Філоненко С. Усна народна творчість : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 416 с.

MARKERS OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHERS OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

DUBROVSKYI ROMAN

Associate Professor, Candidate of Philology (Ph.D.),
Head of the Department of Ukrainian Language and Literature and Methods of Teaching
Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy

KOMINYARSKA IRYNA

Associate Professor, Candidate of Philology (Ph.D.),
Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature and Methods of Teaching
Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy

Introduction. *The article is dedicated to the study of markers of professional competence of Ukrainian language and literature teachers. The pedagogue-philologist must master the art of speech, develop artistic and aesthetic taste, form moral and spiritual values, develop critical thinking of pupils in the institution of general secondary education on the lessons of Ukrainian language and literature. A philologist in the 21st century is a creative, professionally mobile and competitive person. In addition, he has an arsenal of all tools of competency-oriented approach to lessons of Ukrainian language and literature, which are implemented in the innovative content of education in the New Ukrainian School.*

Purpose. *The purpose is to outline and explore markers of professional competence of Ukrainian language and literature teachers, which are indicators of modern quality education in the process of professional training of bachelor students.*

Methods. *Such methods as analysis, synthesis, comparison, formalization and modeling has been used in the article.*

Results. *Professional training of a teacher of philology is a thorough knowledge, skills and abilities in folklore, methods of teaching the Ukrainian language and methods of teaching the Ukrainian literature. The level of teacher's professionalism is based on personal experience, on the unity of theoretical and practical training for educational activities, on the annual training, ie planning an individual trajectory of development. The study of academic disciplines in the Free Economic Zone is analyzed: folklore, methods of teaching the Ukrainian literature, methods of teaching the Ukrainian language; qualimetric approach to the selection of NUS textbooks for 5th grade and the use of certain services and platforms during the distance lesson. The study of Ukrainian literature and folklore in general secondary education is based on linguistic, historical and ethnographic, national-aesthetic and individual-psychological aspects. In the XXI century society dictates the requirements for teachers, educators, linguists, philologists as a moderator (administrator), a tutor (mentor), a facilitator (a person who provides group communication) in the modern educational space. The study of theoretical material plays an important role in mastering the methodology of teaching the Ukrainian language in higher educational establishment, but of particular importance is the practical and independent work of the student, various types of practice in institution of general secondary education, which qualitatively increases the level of professionalism. Accordingly, in the curricula language didactic readiness of future teachers to teach students in institution of general secondary education defined as a set of scientific language didactic knowledge and the formation of professional speech skills. Components of linguodidactic readiness of students in higher educational establishment: linguistic, speech, communicative, methodical, evaluative-regulatory, cross-cultural competences.*

For the future teacher of Ukrainian language and literature it is important to have folkloristic competence (folklore); pedagogical, literary and methodological competencies (methods of teaching Ukrainian literature); pedagogical, linguistic and methodological competencies (methods of teaching the Ukrainian language) to realize their own professionalism and competitiveness of the individual.

Originality. *The scientific novelty of the research results consists in the fact that for the first time the formation of key competencies of Ukrainian language and literature teachers has been analyzed on the basis of the study of mutual influence of such disciplines in higher education as folklore, Ukrainian language teaching methods, Ukrainian literature teaching methods. Special attention was also paid to the role of personal student's experience. Also, for the first time, these competencies of the future teacher has been considered through the prism of the requirements of the New Ukrainian School.*

Conclusions. *Thus, the professional competence of the future Ukrainian language and literature teacher is: a holistic system of thorough professional knowledge, methodological skills and abilities in various disciplines, a special role is played by folklore, methods of Ukrainian literature and the Ukrainian language; ensuring the replenishment of professional personal knowledge of the Ukrainian language and literature; flexibility of application of innovative methods of theoretical and methods of practical activity; critical thinking; self-reflection; desire for self-education as a continuous professional growth; qualimetric approach to the choice of textbooks.*

Formation of professional competencies of the future Ukrainian language and literature teacher of the New Ukrainian School in Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy is in accordance with the requirements of European Standards EGS 2015, the Law on Higher Education, the National Qualifications Framework, the recommendations of the National Agency for Quality Assurance in Education (provided during the accreditation of the educational program Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)). In the process of professional training of future teachers of Ukrainian language and literature, we must form both general and subject competencies during the study of disciplines from the cycle of professional training. It is proved that Ukrainian language and literature teacher needs to have a system of professional knowledge, methodological skills and innovative learning technologies.

Keywords: markers, indicators, professional competence, folklore, methods of teaching Ukrainian language, methods of teaching Ukrainian literature.

REFERENCES

1. Halyk, S. D. Udoshkonalennia profesiinoi kompetentnosti uchytelia u protsesi vyboru pidruchnykiv. Retrieved from: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15781/4/conf_prof_komp-%28uchute-lja-2021%29.pdf [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. Kyiv: Lybid, 375 [in Ukrainian].
3. Hrychanyk, N. (2013). Problema shkilnoho analizu epichnoho tvoriv u metodychnii nauki. Repozytarii Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova. Vypusk 22 (32). Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 202–206 [in Ukrainian].
4. Dmytrenko, M. K. (2001). Ukrainska folklorystyka: istoriia, teoriia, praktyka. Kyiv: red. chasopysu «Narodoznavstvo», 576 [in Ukrainian].
5. Kovalenko, L.V. (2017). Rozvytok profesiinoi kompetentnosti vchytelia ukrainskoi movy i literatury v systemi pislidyplomnoi osvity: Metodychnyi posibnyk. Sumy: Niko, 116 [in Ukrainian].
6. Lanovyk, M., Lanovyk, Z. (2001). Vychennia ukrainskoi usnoi narodnoi tvorchoosti u vyshchii shkoli. *Vyshcha shkola*, no. 6, 38–45 [in Ukrainian].
7. Pentyliuk, M. I. (Red.) (2009). Metodyka navchannia ukrainskoi movy v serednikh osvity zakladakh. Kyiv: Lenvit, 400 [in Ukrainian].
8. Miroschnychenko, L. (2010). Metodyka vykladannia svitovoi literatury v serednikh navchalnykh zakladakh: pidruchnyk. Kyiv: Slovo, 432 [in Ukrainian].
9. Pasichnyk, Ye. (2000). Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury v serednikh navchalnykh zakladakh: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Levit, 384 [in Ukrainian].
10. Profesiyni standart vchytelia ZZSO. Retrieved from: https://rada.info/upload/users_files/41868892/77d-d4226add8e617afd9889da11634d8.pdf [in Ukrainian].
11. Rusnak, I. Ye. (2010). Ukrainskyi folklor: navch. pos. Kyiv: Akademiia, 304 [in Ukrainian].
12. Semenoh, O. M. (2005). Systema profesiinoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury (v umovakh pedahohichnoho universytetu): dys. ... doktora ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity». Kyiv, 476 [in Ukrainian].
13. Sydorenko, V. V. (2009). Shliakhy udoshkonalennia profesiinoi kompetentnosti vchytelia ukrainskoi movy i literatury v umovakh osobystiso oriientovanoho navchannia: navchalno-metodychnyi posibnyk. Donetsk: Kashtan. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/703983/1/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9A%D0%90%20doc.pdf> [in Ukrainian].
14. Sydorenko, V. V. (2011). Model profesiinoi kompetentnosti vchytelia ukrainskoi movy i literatury v konteksti vprovadzhennia kompetentnisno zoriientovanoho pidkhodu. *Naukova skarbnytsia Donechchyny*, no. 1, 72–77 [in Ukrainian].
15. Tokman, H. L. (2012). Metodyka navchannia ukrainskoi literatury v serednii shkoli: pidruchnyk. Kyiv: Akademiia, 312 [in Ukrainian].
16. Ukrainska literatura. 5-9 klasy (2013). Prohrama dlia zahalnoosvitynykh zakladiv. Kyiv: Osvita. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/оновлення-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf> [in Ukrainian].
17. Pavliuk, S.P. (Red.) (1996). Ukrainske narodoznavstvo: navch. posibnyk. Kyiv: Lybid, 416 [in Ukrainian].
18. Filonenko, S. O. (2008). Usna narodna tvorchoist: navch. pos. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 416 [in Ukrainian].